

Soydaşlarımızın qayıdış hüququ təmin edilməlidir!

Azərbaycan Prezidenti beynəlxalq konfrans iştirakçılarına müraciət etdi

qətli şəkildə qayıdışına nail olmaqdır. Son illərdə bu istiqamətdə Qərbi Azərbaycan İcması (QAI) ardıcıl iş aparır və artıq müəyyən mərhələ keçilib. Görülən işlərin davamı olaraq dekabrın 5-də Bakıda Qərbi Azərbaycan İcması tərəfindən “Mədəni irs və qayıdış hüququ: Ermənistandan didərgin salınmış azərbaycanlıların mədəni irsinin bərpası - ədalətə, barışıq və sülhə aparan yol kimi” mövzusunda III beynəlxalq konfrans keçirilib. Prezident İlham Əliyev konfrans iştirakçılarına ünvanladığı müraciətində tarixi faktlara diqqət çəkərək ədalətin bərpasının zəruri olduğunu bildirib və bir sıra mühüm mesajlarını verib. Dövlətimizin başçısının müraciətini Prezident Administrasiyasının Siyasi partiyalar və qanunvericilik hakimiyyəti ilə əlaqələr şöbəsinin müdiri Ədalət Vəliyev oxuyub.

Xalqımız dəfələrlə deportasiyalar və soyqırımları ilə üz-üzə qalıb

Tarixi torpaqlarımızda Ermənistan adlanan dövlətin qurulması güc mərkəzlərinin imperialist maraqlarına xidmət edib. Baş verənlər, aşkarlanan faktlar dəhşət saçır. Prezident İlham Əliyevin müraciətində bildirdiyi kimi, qədim dövlətçilik və mədəniyyət tarixinə malik Azərbaycan xalqı son iki əsrdə dəfələrlə məhrumiyyətlər, deportasiyalar və soyqırımları ilə üz-üzə qalmış, ermənilərin Azərbaycanın əzəli torpaqlarına köçürülməsindən sonra - 1905-1907, 1918-1921, 1948-1953 və 1987-1991-ci illərdə azərbaycanlılara qarşı törədilən qırğınlar və qanunsuz köçürmələr nəticəsində yüz minlərlə soydaşımız öz doğma yurdunu tərk edərək Azərbaycana sığınmışdır.

Bu deportasiyalar və soyqırımları bizim tariximizin bir hissəsidir və gələcəkdə də belə faciələrlə üzləşməmək üçün tariximizi yaxşı öyrənməliyik. Beləliklə, bəzi ştrixlərə diqqət çəkmək yerinə düşər. Xatırlayaq: 1918-ci ildə yeni yaradılmış Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti (AXC) özünün ilk qərarlarından birində bizim tarixi şəhərimizi - İrəvana

nı Ermənistan faktiki olaraq hədiyyə edib. Bəziləri AXC-nin İrəvanın ermənilərə verilməsi ilə bağlı qərarının üstündən sükutla keçməyə çalışırlar. Ancaq yox! Bəli, AXC-nin yaradılması xalqımızın tarixi nailiyyətidir və dövlətçilik yolunda atılan çox mühüm bir addımdır. Biz bütövlükdə AXC-nin fəaliyyətini yüksək dəyərləndiririk. Bununla belə, gələcək naminə tariximizdəki qara səhifələri də unutmamalıyıq, səhvlərimizdən nəticə çıxartmalıyıq. Zamanında bir çoxları düşündürülər ki, ermənilər İrəvana sahibləndikdən və tarixi Azərbaycan ərazisində öz dövlətlərini qurduqdan sonra daha dayanacaq, bir daha ərazi iddialarından çıxış etməyəcəklər. Lakin ermənilər İrəvana sahiblənməklə kifayətlənmədilər. 1920-ci ildə sovet hökumətinin qərarı və erməni millətçilərinin təkidi ilə bizim digər tarixi torpağımız olan Zəngəzuru da Azərbaycandan ayırır Ermənistanla birləşdirildilər. Bu, xalqımıza qarşı növbəti cinayət idi. Bunun da səbəbləri və məqsədi tam aydın idi. Birincisi, erməni millətçiləri sovet hökumətində mühüm vəzifələrdə yerləşmişdilər və siyasi qərarlar verilməsinə təsir

göstərmək imkanlarına malik idilər. Zəngəzurun Ermənistanla verilməsi Azərbaycanı Naxçıvandan və Türkiyədən coğrafi nöqteyi-nəzərdən ayırmaq, bununla da eyni zamanda, Türk dünyasını parçalamaq üçün atılmış bir addım idi.

İrəvanın və Zəngəzurun Ermənistanla verilməsi ilə Qərbi azərbaycanlıların faciələri bitmədi. Hamımız yaxşı bilir ki, 1948-1953-cü illərdə xalqımız növbəti deportasiyaya məruz qalıb. Bu, keçmiş sovet hökumətinin Qərbi azərbaycanlılara və bütövlükdə Azərbaycan xalqına qarşı törətdiyi növbəti cinayəti idi.

Sonuncu deportasiyayadək indiki Ermənistan ərazisində 170-dən çox kənddə ancaq azərbaycanlılar yaşayırdılar, 90-a yaxın kənddə azərbaycanlılar əksəriyyət təşkil edirdilər və bütövlükdə 300-dən çox şəhər və kənddə soydaşlarımız məskunlaşmışdılar. Onların hamısı cəmi 3 il ərzində yurd yerlərindən zorla çıxarıldı. Sonuncu kəndimiz Nüvədi 1991-ci ilin avqustunda de-

portasiyaya məruz qaldı. Ən acı-nacalı cəhətlərdən biri də ondan ibarətdir ki, Qərbi Azərbaycan da dağılıq zonasında yaşamağa öyrəmiş soydaşlarımızın yeni yaşayış ünvannarı kimi bir qayda olaraq isti aran bölgələri seçilib ki, bu da adaptasiyanın çox ağır keçməsi ilə nəticələnib. Eyni zamanda, Qarabağda da xalqımıza qarşı cinayətlər törədilib.

Zəngin maddi və qeyri-maddi mədəni irs nümunələrinin məhv edilməsi xalqımızın izini silmək məqsədi daşıyıb

İndiki Ermənistan ərazisində azərbaycanlılara məxsus mülkiyyətin məhimsənilməsi, maddi-mədəniyyət nümunələrinin ələ keçirilərək dağıdılması və özgəninkiləşdirilməsi mötəbər sənədlərlə sübuta yetirilən tarixi faktlardır. “Ermənistan tarixən Qərbi Azərbaycanda yaşamış azərbaycanlıların zəngin maddi və qeyri-maddi mədəni irsini, müqəddəs inanc yerlərini, qəbiristanlıqlarını öz ərazisindən Azərbaycan xalqının izlərini silmək məqsədilə zaman-zaman məhv etmişdir”, - deyər Prezident İlham Əliyev bildirib.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz deportasiyalardan əvvəlki mərhələlərdə indiki Ermənistan ərazisində də soydaşlarımız tərəfindən müxtəlif ünvannlarda çoxlu sayda mədəni irs nümunələri, o cümlədən ibadət ocaqla-

tektura baxımından Şərqi, türk dünyasının mühüm mədəniyyət mərkəzlərindən biri kimi tanınır. Qaladakı Sərdar sarayı, Sərdar məscidi, XVII əsrin nadir memarlıq abidəsi olan Göy məscid səyyahları həmişə heyran qoymuşdur. Qalada daha yeddi məscid fəaliyyət göstərib.

Ermənistanla azərbaycanlılara məxsus tarixi izlərin məqsədli şəkildə yox edilməsi dövlət səviyyəsində sistemli şəkildə həyata keçirilən bir siyasətdir. “Deportasiya” sözü yalnız soydaşlarımızın qurub-yaratdıqları evlərdən çıxarılması və köçürülməsi anlamında qəbul edilməməlidir. Tarixi ərazilərimizdən soydaşlarımızın zorla çıxarılması ilə paralel

şəkildə, həm də tarixi-mədəni irsimizə qəsd edilib. İrəvandakı Dəmirbulaq məscidi yer üzündən silinib, Göy məscid isə orijinal xüsusiyyətlərinin dəyişdirilməsi məqsədilə digər mənşəli abidə kimi “yenidən təmir edilib”. Dağıdılmış abidələr arasında XVIII əsrin ikinci yarısında Qara Seyid tərəfindən İrəvanda tikilmiş Hacı Novruzəli bəy məscidi də var. Həmçinin İrəvanın Sərdar məscidi də sistemli dağıntıya məruz qalıb və 2014-cü ildə tamamilə məhv edilib. Siyahı kifayət qədər uzundur. Bütövlükdə 300-dən artıq məscid, ocaq, ziyarətqah, 500-dən artıq qəbiristanlıq yer üzündən silinib.

Sülhə böyük töhfə olardı...

Qayıdış hüququ insan hüquqlarının təməl prinsiplərindən biridir. Müraciətdə vurğulandığı kimi, bu hüququn təmin edilməsi təkcə doğma yurda fiziki dönüş deyil, həm də toplumun mənəvi bütövlüyünün, mədəni irsinin və tarixi yaddaşının bərpası deməkdir.

Soydaşlarımızın qayıdış hüququ ilk növbədə tarixi ədalətə əsaslanır. Eyni zamanda, insanların qayıdış hüququ beynəlxalq konvensiyalarda da təsbit olunub. Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsində, Mülki və Siyasi Hüquqlar üzrə Beynəlxalq Paktda, Qaçqınların Statusuna dair Konvensiyada və digər mühüm beynəlxalq aktlarda təsbit olunmuş geriye qayıtmaq hü-

ququ zamanında doğma yurd yerlərindən zorla qovulmuş azərbaycanlılara da şamil olunmalıdır. Burada beynəlxalq birliyin məsuliyyəti məsələsi də gündəmə gəlir. Dövlətimizin başçısı bildirib ki, ermənilərin azərbaycanlılara qarşı insanlıq əleyhinə cinayətlərinin beynəlxalq hüquq müstəvisində qiymətləndirilməsi üçün lazımi addımlar atılması və beynəlxalq ictimaiyyətin bu məsələdə bizə dəstəyi olduqca əhəmiyyətlidir.

Carı il avqustun 8-də Vaşinqtonda əldə olunan razılaşmalarla Cənubi Qafqaz regionu heç vaxt olmadığı qədər sülhə yaxınlaşıb. Qalıcı sülhə nail olmaqdan ötrü bütün fərsətlərdən istifadə edilməlidir. Soydaşlarımızın tarixi yurd yerlərinə ləyaqətli qayıdışının təmin edilməsi belə fərsətlərdən biridir. “İnanırıq ki, Qərbi Azərbaycan İcmasının sülhsevər üzvləri öz atababa yurdlarına qayıdacaq və xalqlarımız arasında mehriban qonşuluq münasibətləri yaranacaqdır”, - deyər dövlətimizin başçısı vurğulayıb.

Mübariz ABDULLAYEV

rı, məscidlər yaradılıb. Arxiv sənədlərinə əsasən 1888-ci ildə İrəvan quberniyasında 210 məscid, 1902-ci ilin məlumatına əsasən isə 310 məscid olub. Xüsusilə ermənilər tərəfindən tamamilə yer üzündən silinən İrəvan qalası 60-dək bürcü ilə arxi-

ya İnsan Hüquqları Bəyannaməsində, Mülki və Siyasi Hüquqlar üzrə Beynəlxalq Paktda, Qaçqınların Statusuna dair Konvensiyada və digər mühüm beynəlxalq aktlarda təsbit olunmuş geriye qayıtmaq hü-